

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Johan van Meurs : een studie over een pionierend orgeladviseur
Brouwer, J.K.G.

Citation

Brouwer, J. K. G. (2016, June 8). *Johan van Meurs : een studie over een pionierend orgeladviseur*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/40120>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/40120>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/40120> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Brouwer, J.K.G.

Title: Johan van Meurs : een studie over een pionierend orgeladviseur

Issue Date: 2016-06-08

SAMENVATTING

Johan van Meurs (1903-1986) had op muziek- en orgelgebied een brede staat van dienst. Als bestuurslid was hij veelal trekker. Dankzij zijn bestuurlijke activiteiten was hij goed op de hoogte van hetgeen er op het (inter)nationale orgelgebied speelde en hij deelde die kennis met zijn leerlingen. Hij was een netwerker waarbij hij echter niet zichzelf, maar de muziek centraal stelde. Van Meurs leefde in een tijdperk waarin veel nieuwe ontwikkelingen op orgelgebied plaatsvonden. Vanuit zijn netwerk bundelde hij de juiste krachten om deze ontwikkelingen in het noorden te initiëren. De kennismaking met het orgelspel van Albert Schweitzer moet een dusdanige omslag in zijn wijze van registreren teweeg hebben gebracht, dat zelfs na tientallen jaren andere vernieuwingen op uitvoeringspraktisch gebied geen vat op hem kregen. Vijftig jaar later was hij nog steeds lyrisch over Schweitzers registraties.

Als docent stond bij hem het plezier hebben in musiceren centraal. Daarnaast zette hij fors in op het ontwikkelen van muzikale smaak. Dat deed hij door zijn leerlingen kennis te laten maken met het inwendige van orgels en hen vervolgens de diverse registergroepen auditief te leren onderscheiden en benoemen. Deze aanpak wordt dertig jaar na Van Meurs' overlijden door diens oud-leerlingen nog steeds geroemd. Aan het nationale orgelleven in het algemeen en het Groninger orgelleven in het bijzonder, heeft hij zowel via zijn grote kring van leerlingen als door de concerten die hij organiseerde een forse bijdrage geleverd.

Als orgeldeskundige was hij onder meer betrokken bij de mede door hem opgerichte STICHTING OUDE GRONINGER KERKEN. Wanneer in vergaderingen van de orgelcommissie van die Stichting zaken met een mogelijk controversieel karakter aan de orde kwamen, wist hij veelal direct de angel uit het gesprek te halen, waardoor hij in hoge mate bijdroeg aan de kwaliteit van de besluitvorming. De orgeladviseur Klaas Bolt, een leerling van Van Meurs, prees zijn leermeester vanwege diens parate kennis over de Groninger orgelgeschiedenis en nam hem geregeld mee wanneer hij ten behoeve van adviesopdrachten in Groningen instrumenten moest bezoeken.

Van Meurs leefde in een op orgelgebied buitengewoon gecompliceerde eeuw, waarin internationaal en nationaal veel gebeurde. Ontwikkelingen als de Orgelreform, Orgelbewegung, Neobarok en de historiserende richting volgden elkaar niet alleen snel op maar overlappen elkaar ook; bovendien werd over die ontwikkelingen na relatief korte tijd heel anders geoordeeld. Deze complexiteit had niet alleen gevolgen voor de orgelmakers maar ook voor de bij nieuwbouw en restauratie betrokken orgeladviseurs zoals Van Meurs.

Ook in Groningen en Drenthe waren in de vooroorlogse jaren orgeladviseurs werkzaam. Het betrof zowel individuele adviseurs, veelal Van Meurs' collega-organisten, als institutionele adviesorganen. Een opleiding op orgeladviesterrein bestond niet: iedereen moest het vak in de praktijk leren. De belangrijkste institutionele spelers op dit terrein waren voor de Tweede Wereldoorlog de Nederlandse Klokken- en Orgelraad en in de periode daarna de Hervormde Orgelcommissie. Waren kerkbesturen voor de oorlog vrij in hun keuze vóór een bepaalde adviseur, na de oorlog was met name op het Hervormde kerkerf sprake van gedwongen beroep op de eigen orgelcommissie. Dit laatste had grote gevolgen voor het aantal door Van Meurs uitgebrachte adviezen.

Naar het werk van individuele orgeladviseurs is nog nauwelijks onderzoek uitgevoerd. De archieven van twee belangrijke spelers op dit terrein, Lambert Ern  en Klaas Bolt, zijn weliswaar door de Universiteit Utrecht in excerpt-vorm digitaal ontsloten, maar een analyse van hun werk ontbreekt vooralsnog. Aan de hand van de ontsluiting in deze vorm kan duidelijk worden, wie bij welke projecten betrokken is geweest en/of welke informatie zij interessant genoeg vonden om te bewaren.

Om voldoende kennis op het gebied van orgelbouw en -advisering te kunnen vergaren had Van Meurs contacten met tal van andere orgeldeskundigen in Nederland, België en Duitsland. Aan de hand van archivalia valt niet alleen te reconstrueren op welke systematische wijze hij mogelijke opdrachtgevers benaderde, maar ook hoe anderen zijn deskundigheid beoordeelden. Minder eenvoudig blijkt het te zijn om het beeld dat Schweitzer en Van Meurs van het begrip ‘oude orgelklank’ hadden concreet te maken. Bij Schweitzer lijkt in diens beeld een verschuiving te zijn opgetreden, die bij Van Meurs niet kon worden aangetoond.

Vervolgens passeren orgels de revue waarbij Van Meurs in de ruimste zin betrokken was; hierbij is ook naar de aard van zijn inbreng gekeken. Het spectrum van zijn activiteiten blijkt breed: adviseurschap, beoogd adviseurschap, keuringen, ingebruiknemingen en zelfs eigenhandig herstel omdat er om financiële redenen geen alternatieven meer waren. Soms vervulde hij zijn rol nadat het totstandkomingstraject van een orgel was vastgelopen. In een ander geval wist de Hervormde Orgelcommissie niet van wijken en moest een situationeel samenwerkingsverband gecreëerd worden. Van Meurs’ inbreng illustreert een grote mate van betrokkenheid waarbij het contact met gemeenten waarvoor hij gewerkt had nog jarenlang in stand bleef.

Op basis van de bestudeerde advieswerkzaamheden is Van Meurs’ werk als orgeladviseur geanalyseerd. In vergelijking tot tijdgenoten in de regio, was hij een veel gevraagd en gewaardeerd deskundige. Op basis van twee uitgangspunten, de manier van acquisitie en zijn inspiratiebron, kunnen in zijn werk vier fases onderscheiden worden. In de tweede fase, ruwweg de periode circa 1935 tot circa 1950 was hij als adviseur het meest actief. Bijzonder is dat hij in de jaren dertig in de Der Aa-kerk, geheel in stijl met de recente ontwikkelingen in Duitsland, een bescheiden poging ondernam om – gefaseerd – te komen tot een Schnitger-rehabilitatie. In de jaren zestig ontwikkelde hij rond hetzelfde instrument een nieuw vooruitstrevend restauratiemodel, dat later meer zou worden toegepast. In zijn beginjaren deed hij vooral zaken met orgelmakers uit de regio; later verruimde hij zijn blik aanmerkelijk. Tot de belangrijkste instrumenten waarbij hij als adviseur betrokken was, behoren zowel orgels die volgens de principes van de Orgelbewegung werden gebouwd als instrumentarium dat volgens de uitgangspunten van de ‘historiserende richting’ werd vervaardigd.

Van Meurs legde een eigen dispositieverzameling aan, die binnen de gepubliceerde verzamelingen een unieke plaats inneemt. Vanwege de hierin – zoals uit dit onderzoek is gebleken – deels unieke informatie en de vrijwel onberispelijke beschrijving van data moet deze collectie als een cruciale schakel binnen het orgelhistorisch onderzoek worden beschouwd.